

satın (almak) Kelimesi Üzerine

Hüseyin Yıldız*

Özet: Türkçenin etimolojik sözlüklerinin çoğunda satın kelimesinin etimolojisi hakkında bilgi verilmemektedir. Ayrıca kelimenin yapısı hakkında çeşitli gramer ve metin incelemelerinde farklı görüşler vardır. Bununla beraber kelimenin dizin ve sözlüklerin madde başlarında gösterilmesi de problemlidir. Bu çalışmanın amacı, gerek etimolojik sözlüklerde gerekse diğer çalışmalarda daha önce ele alınmamış olan satın kelimesinin etimolojisinin morfolojik ve sentaktik delillerle ortaya konulmasıdır.

Anahtar sözcükler: satın (almak), kökenbilimi, şekil bilgisi, sözdizimi, Türkçe

About the word satın (almak)

‘to buy’

Abstract: In many etymologic lexicons there isn't knowledge about the etymology of the word “satın”. Besides there are different claims about the structure of the word in various studies about grammar and texts. Furthermore the issue about its depiction in indexes and as an article in lexicons is also problematic. In this study it is aimed to discuss the etymology of the word “satın”, which hasn't been analyzed before in etymologic lexicons and other studies, by presenting morphologic and syntactic proofs.

Key words: satın (almak), etymology, morphology, syntax, Turkish

1. Giriş

Her dilde olduğu gibi Türkçede de *kelimeler*¹ ve *leksik birimler*² vardır. Bu

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hyildiz@gazi.edu.tr

1 **kelime** Fr. mot “Başlı başına bir anlamı olan veya söz içinde anlama yardım eden bir veya birkaç heceden ibaret ses” diye tanımlayabileceğimiz kelime kavramı için A. Meillet şöyle diyor: “Kelime, gramerce herhangi bir kullanışa elverişli olmak üzere belli bir anlam ile bir ses kümesinin elele vermesinden meydana gelir”. Kelimeler YALIN (simple) olabildiği gibi BİLEŞİK (composé) de olabilir. (bk. Bileşim). Kelimelerin isim, sıfat, fiil gibi başlı başına anlamları olanlarına ÖZERKLİ KELİME veya SÖZLÜK KELİMESİ (M. principal, autonome ou lexicographique) derler; edatlar gibi ancak özerkli kelimeler arasındaki ilgileri sağlamağa yarayanlarına da ÖZERKSİZ veya GRAMATİKAL kelime (M. accessoire ou grammatical) denir. Bazı dillerde kelimelerin belli başlı bir varlığı olmayıp onlar daima birbirleriyle ekleşirler ; bunlara GÖRNÜRDE KELİME (M. apparent) adı verilir. Kelimeler kaynaklan bakımından HALK veya ÖZDİL KELİMESİ (M. populaire ou indigène), ALINTI KELİME M. d'emprunt) ve BİLİMLİK KELİME (M. Savant, diye de ayrılır. Bilimlik kelimeler, sesbilim kanunlarına bağlı kalınmaksızın, bir dereceye kadar keyfi ve şuurlu bir yolda, başka kelimelerden türetilir. bk. Cümle kelime, Kök kelime, Dolu, Boş, Canlı ve ölü kelimeler (DbTS) ; **kelime** İng. word “Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında somut veya soyut bir kavrama karşılık olan yahut da somut ve soyut kavramlar arasında geçici ilişkiler kurmaya yarayan dil birimi. Somut kelime: ağaç, taş, keçi vb. Soyut kelime: sevinç, üzüntü, kaygı, çalışkanlık vb. İlişki için: gibi, göre, dolay, kadar, karşı, üzerinde vb.” (GrTS).

2 **leksik birimi** a. Sözlük birimi (GTS).

iki terim her ne kadar birbirine yakın olsa da, bulunduğu konuma göre (sözlükte madde başı olarak ya da cümle içinde) temelde farklılıklar gösterir. Mesela, *elma* bir kelimedir, aynı zamanda da leksik birimdir. Ancak ısırdı ifadesi, bir leksik birim değil, yalnızca kelimedir. Bu durumu iki örnekle kısaca açıklayalım.

(1) Adam	elmayı	ısırdı.	← KELİMELER
özne	<i>nesne</i>	<i>yüklem</i>	
<i>isim</i>	<i>isim</i>	<i>fil</i>	
Adam	elma	ısır-(mak)	← LEKSİK BİRİMLER

(2) Adam	işi	ağırdan	aldı.	← KELİMELER
özne	<i>nesne</i>	<i>yüklem</i>	(←)	
<i>isim</i>	<i>isim</i>	<i>isim</i>	<i>fil</i>	
Adam	iş	ağırdan al-(mak)		← LEKSİK BİRİMLER

Birinci cümlede *adam*, *elmayı* ve ısırdı; ikinci cümlede ise *adam*, *işi*, *ağırdan* ve *aldı* kelimeleri bulunmaktadır. Ancak her iki cümlede de üç leksik birim vardır: *adam*, *elma*, *ısır-(mak)* ve *adam*, *iş*, *ağırdan al-(mak)*.

Bir başka deyişle, bu cümleyi gören birisi, kelimelerin anlamını öğrenmek için sözlüğe baktığında madde başı olarak *elmayı*, *işi*, *ağırdan*, *ısırdı*, *aldı* gibi kelimeleri madde başında bulamayacaktır³. Çünkü bunlar kelimelerin cümle içindeki işlev ve görevlerine bağlı olarak çeşitli eklerle çekimlenmiş biçimlerdir. Bu sebeple, sözlükte *adam*, *elma*, *iş*, *ısır-(mak)*, *ağırdan al-(mak)* leksik birimlerini aramak, okuyucu için daha isabetli bir tercih olacaktır. Aksi hâlde okuyucu, yanlış yönlendirilmiş olur.

Bu makalenin konusu olan *satın* kelimesi ise, bir leksik birim olmadığı hâlde, birçok sözlük ve çalışmada leksik birim gibi düşünülerek sözlük ve dizinlerin madde başlarında bu hâliyle yer bulmuştur. Bts'de *satın* ifadesi tarandığında bulunan 38 ifadenin biri hariç kalanı, *al-(mak)* fiiliyle oluşturulmuştur⁴. Hariç olan ise, Ttas'de geçen Erzurum ağzına göndermeli *satın* kelimesidir⁵.

satın kelimesinin leksik birim olup olmadığının tespit edilmesinin bir yolu vardır. 4. dipnotta işaret edilen 38 kullanıma bakarak gerek müstakil (ki, esasında öyle değil, bk. 2-5. bölümler), gerekse al- fiiliyle kullanımlarına

3 Burada çıktı, dolmuş, yiyecek gibi kalıplaşarak leksik birim olmuş bazı kelimeleri hatırlatmak gerekir. Nitekim bu kelimeler artık bir isim olmuş, cümlede isim gibi kullanılmış ve sözlüklerde madde başlarında yer almışlardır.

4 *belayı satın almak*, *borsa satınalma yeri*, *dağınık satın alma*, *efektif satınalma geliri*, *geri satın alma*, *geri satınalınabilir tahvil*, *görelî satınalma gücü değerleşliği*, *karşı satın alma*, *karşı-satınalmı anlaşmaları*, *menkul değerlerin satın alınacağı taahhüdü*, *mutlak satınalma gücü değerleşliği*, *nispi satınalma gücü değerleşliği*, *paranın satınalma gücü*, *pay senetlerini kredi ile satın alma*, *satın*, *satın alınabilir pay belgiti*, *satın alma*, *satın alma gücü*, *satın almacı*, *satın almak*, *satınalma bıyırığı*, *satınalma ederi*, *satınalma fiyatı*, *satınalma gücü*, *satınalma gücü aktarımı*, *satınalma gücü değerleşliği*, *satınalma gücü dizini*, *satınalma gücü endeksi*, *satınalma gücü paritesi*, *satınalma gücü paritesi önsavı*, *satınalma gücü riski*, *satınalma gücü yaşam evresi bölümlemesi*, *satınalma gücünün transferi*, *satınalma opsiyonu*, *satınalma tavanı*, *sürelî satın alma*, *tek yerden satınalma*, *zorunlu satın alma hakkı* (BTS).

5 satın < ET satmak: satın. || satın [TTAS | Erzurum]

bakılarak kelimenin isim türünden olduğu tahmin edilebilir: *satın* (isim) + *al-* (fiil) = birleşik fiil.

Buraya kadar verilen bilgiden hareketle, *satın* kelimesinin bir isim gibi düşünüldüğü ve *al-* fiiliyle beraber bir leksik birim oluşturulduğu sonucu çıkarılabilir. Peki bir kelimenin isim⁶ olup olmadığı nasıl anlaşılabilir? Bunun bir nevi cetvel diyebileceğimiz usulü vardır. Buna göre bir isim, ya müstakil olarak, ya isim çekim eklerinden birini alarak ya da ekfiil biçimlerinden birinin yardımıyla cümle içinde kullanılabilir. Mesela, *elma* kelimesinin isim olduğunun anlaşılabilmesi için, cümlede şu biçimlerden birinde görünmesi gerekir:

yalın [*elma*], çokluk [*elma-lar*], iyelik [*elma-m, elma-n, elma-(s)ı, elma-mız, elma-nız, elma-ları*], hâl [*elma-(y)a, elma-(y)ı, elma-da, elma-dan, elma-(y)la, elma-(n)ın*], ekfiil [*elma-ise > elma-(y)sa, elma-iken > elma-(y)ken, elma-idi > elma-(y)dı, elma-imiş > elma-(y)muş, elma durur > elma-dır*]; eğer bu biçimlerden birden fazlasının birlikte kullanılması gerekiyorsa sıralama *isim + çokluk + iyelik + hâl + ekfiil* şeklinde olmalıdır: *elma-lar-ım-dan-sa, elma-nız-ı, elma-dan-dır, elma-(s)ı-(y)ken* vb.

Merak edenler, bu kullanımların her birine cümle içinde örnek bulabilir. Makalenin çıkış noktasını oluşturan kelimeye dönülürse bu biçimlerden hiçbirine (bkz. 2. bölüm) cümle içinde rastlanmadığı görülür:

yalın [**satın* (?)], çokluk [**satın-lar*], iyelik [**satın-(i)m, *satın-(i)n, *satın-ı, *satın-(i)muz, *satın-(i)niz, *satın-ları*], hâl [**satın-a, *satın-ı, *satın-da, *satın-dan, *satın-la, *satın-ın*], ekfiil [**satın-ise > *satın-sa, *satın-iken > *satın-ken, *satın-idi > *satın-dı, *satın-imiş > *satın-mış, *satın durur > *satın-dır*]

Görüldüğü üzere *satın* şeklinde müstakil bir leksik birim yoktur ve bu bir problemdir!

2. Veri

Altay Dilleri | *sa to buy, sell: Turk. *sat-; Jpn. *sirə; Kor. *sà- | PTürk. *sat- to sell (prodavat'): OTürk., OUYgh., Karakh., MK, Tur., Gag., Az., Turkm.,

6 **isim** Çok defa ad (substantif) anlamına kullanılıyorsa da bu, ad, sıfat, zamir ve sayı kavramlarının ortak terimi olarak kabul edilmiştir. bk. Ad. Cins ismi, Özel isim, Topluluk ismi; Edici ismi, Eylem ismi, Hal ismi, Fiil ismi; Ayyat ismi; Kesir ismi; Kök isim. Fr.: nom (DbTS).

isim bk. ad (GrTS).

ad Varlıkları bildiren sözcük: Ev, kedi, Ali, Ayşe, hayal, ordu, vermek, yarış vb. T. : isim İng.: name, noun, substantive Fr.: substantif, nom Alm.: Substantiv, Gegenstandswort (DbTS).

ad 1. Canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olan kelime türü: Ayşe, Hasan, ağaç, yaprak, doğruluk, incelik, ordu, toplum, buluş, akış vb. Adlar özel ad, tür adı, somut ad, soyut ad, topluluk adı gibi türlere ayrılır. Bunlara bk. || 2. (Almanca Nomen; Fr. nom; İng. noun) Bir oluş ve kılış bildiren fiilin dışında kalan ve ad gibi çekilebilen kelime sınıflarının tümüne verilen ad; ad, sıfat, zamir, edat, bağlaç ve ünlemi içine alan geniş kapsamlı ad; ad soylu söz: ağz, dil, pınar, incelik, acı, tatlı, yürekli, yüreksiz; ben, bizler, siz, sizler; yanında, gerisinde; fakat, ancak; evet, hayır, of, evyah vb. İng.: 1. substantive 2. noun Fr.: 1. substantif 2. nom Alm.: 1. Substantiv, Gegenstandswort 2. Nomen (GrTS)

satun al- ‘acheter’; AB 189 *satun* ‘satın’¹³; SAK 69 *saṭun al-* ‘kupować’; KPN 1245 *satīḫ* ‘prodaca’, 1246 *satīn/satun al-* ‘pokupat’, kupit’, *satīn alīn-* ‘bit’ kuplennim, vıkuplennim’ | OTS 414 *satgın* ‘satın’, 415 *satıg* ‘satış, satma’, *satun* ‘satın’, *satın/satun al-* ‘satın almak’, *satov* ‘ticaret’, *satuk* ‘satma, satış’; TSD 454 *sadık* ‘ticaret’, 467 *satag, satıg* ‘ticaret, satış; fiyat’, *satgın, satın* ‘satın’, *satı* ‘satış; pazar yeri; satın alınacak şey’, 468 *satkun* ‘satın’; KTS 228 *satın, şatın, şatun* ‘satın’, *şatın al-, satna al-, şatın al-, şatun al-* ‘satın almak’, *satov* ‘satış, ticaret’, *satı, satıg, satıh, satuk* ‘satma, satış’ | Çağ. | Çek 301 *satkun al-* ‘satın almak’; Nsçt 877 *satkun, satkun alıp*, 992 *satkun* [*< sat-ğün*] ‘satın’¹⁴; ŞT 441 *satkun al-*; ŞH 601 *satun al-*; ZT 381 *satkun al-* ‘satın almak’; Sang 60 *satıg, satğün al-*; SH 242 *satun/şatun* ‘fiyatını vererek, bir şey almak manasında kullanılan satın almak deyiminde geçer’; DH 471 *satkun* ‘satın’ | EOğ. | Eats 586-7 *satun* ‘satış’, *satun almak* ‘satın almak’, *satun dilemek* ‘satın almak istemek’; TarS *satı, satı* ‘satış; satın alınacak şey; pazar yeri’, *satı bahası* ‘satış bedeli, değeri, kıymeti’, *satı bazar* ‘alışveriş’, *satı bazar akçası* ‘pey akçesi’, *satun dilemek* ‘satın almak istemek’; GulÖ 425 *satun al-* ‘para vererek almak’; HN 495 *şat bazar* ‘(f) alışveriş’¹⁵; FahHŞ 386 *şatun alduñ, satun almadı*; SN 633 *satı bázâr* ‘alış veriş’, *satun al-* ‘satın almak’; KY 406 *satun al-* ‘satın almak’; KTrT 506 *satı* ‘alışveriş’, *satı eyle-* ‘alışveriş yapmak, alışverişte bulunmak’, *satı eylemek* ‘alışveriş’, *satı eyleş-* ‘birbirine satmak, alışveriş etmek’, *satun al-* ‘karşılık vererek almak, satın almak; fidye vererek (kendini) kurtarmak, *satun alma* ‘fidye karşılığında alma, fidye verme’; Dmo 111 *şatun al-* ‘satın almak’; KG 821-822¹⁶ *şatun* ‘satın alma işi, satış; alışveriş’, *şatun al-* ‘(bir şeye) karşılık vererek almak, satın almak’, *şatun alın-* ‘karşılık vererek alınmak, satın alınmak’, *şatun almak* ‘karşılık vererek alma, satın alma’, *şatun dile-* ‘satın almak istemek’; RC 172 *şatun almak ol-* ‘satın alınmak’, *şatun al-* ‘satın almak’; MN 337 *şatun al-* ‘satın almak’; KD 96 *şatun* ‘satın, para ödeyerek bir şeyi edinme’, *şatun al-* ‘satın almak, para ödeyerek bir şeyi edinmek’¹⁷; NH 537-538 *şatı* ‘satış’, *şatı* ‘satış, satış akdi; satın alınacak şey’, *şatun* ‘fiyatını vererek bir

13 *satun al-* 131/6, 159/6 [AB, 189]

14 1787 **satkun** [*< sat-ğün*] Şatun demektür. [Bedâyi’u’l-Vasaf’da gelür ^[44, 59, 51.] *Bevt/Hezec-i mütemmen-i salim: Meñâ-ilün meñâ-ilün meñâ-ilün meñâ-ilün/ sıfâl-i fakr ol cân u cihân nakdın berip gerçi / kişi Cemşed cânın satkun almaydur bahâ eylep* [=Canı cihani versen aldığın yine fakirlik çanağıdır; kişi değerli bir şey verip de Cemşed kadehini almaz.]; 1790 **satkun alıp** [*< sat-ğün al-p*] Şatun alup demektür. [NSÇT, 574]

15 Metinde *şatı bázâr* | çü ziyân oldı baña aşşı vü ser-mâye kamu / şatı bázârı qodum aşşı ziyânı n’iderem [HN 6702: 381]

16 Eserin dizininde madde başı olarak *şatun* kelimesi verilmiş, alt maddelerde *şatun, şatun al-, şatun alın-, şatun almak, şatun dile-* kullanımları gösterilmiştir. 86, 87 ve 88. örneklere *şatun* alt maddesinde işaret edilmektedir. Metne bakıldığında *şatun* kelimesinin 86. örnekte *al-* ve 87. örnekte ise *dile-* kelimeleriyle birlikte kullanıldığı görülmektedir. 88. örnek ise kendisinden bir önceki cümleyi okumayı gerektirmektedir: *yigregi oldur kim halk aña şat dir-ise ol şata* [160a.6]. Buna göre 88. örnekte geçen *şatun* kelimesinin daha önce alım satım konusu olan bir nesneyi belirttiği görülmektedir.

17 *ol karavaş deyüp alduğunu dün / baña bağışla yahud virgil şatun* [KD 27a, 201: 15]; *cân virüp ‘ışk-ıla dñi al şatun / ger kocasın ger yigitsin ger hatun* [KD 29b, 266: 20]

şeyi almak¹⁸; İsm 360 *şatun al-* ‘satın’; AD 902 *şatun al-* ‘satın almak, değerini vererek bir şey almak’; TM 512 *şatun* ‘satın’¹⁹; ZD 54 *şatun alın-*; SatFkhK 210 *şatıg, satıg* ‘satış, satma’, *satın* ‘satın (alma)’; FN-II 526. *şatun* ‘satın’²⁰; ŞŞÇ 2370 *şatu* ‘satma işi, satış’, *şatu bāzār* ‘alışveriş, ticaret’, *şatun* ‘satma’, *şatun al-* ‘satın almak, üzerine almak; (kötü bir işe) bulaşmak’; KBN 264 *satı* ‘satış’, *satun al-* ‘satın almak’ | **Osmanlı** | FFA 231 *satın al-* ‘satın almak, alışveriş yapmak’; XVII-S 1554 *satun alıcı, satun alınmış, satun almağa tāmā’kār, satun almak, satun almağkte mürādleri degül iken artırışmak*; YZH 465 *şatun* ‘satış’²¹; LL 570 *satıcı* ‘...bayı, ...fūrūhtār’; LO 334 *satı* ‘satım, bey, mübaya’, *satı pazarı, satı paha* ‘dün kıymet’, 335 *satın* ‘iştirâ, ibtiyâ’, *satın alıcı* ‘müşteri’; TL 277 *satun, satın* ‘bir şeyi bir bedel mukabilinde alma, mübaya, iştirâ’, *satın almak* ‘mübaya ve iştirâ etmek’, *satı, satı* ‘satma, satış, bey’, *furuht, satı pazarı* ‘dün ve ucuz kıymet, ehvenlik, ruhs’; KT 1037 *satı* ‘satış, bey’, *satı pazarı, satı bahâ* ‘dün-ı fi’ât’, 1038 *satın, satun* ‘[Tk. Ç: *satgun*] Akçe verip bir mal ve mülk alma, satma mukabili, mübaya, iştirâ, harîd’; RTK 417 *satı* ‘satış’, 418 *satın* ‘mübaya, iştirâ’, *satın almak* ‘iştirâ etmek, para mukabilinde almak’; YTL 640 *satı* ‘satış, bey, fūrūht’, *satun, satın* ‘Almak fiili ile beraber kullanılır’ *satın almak* ‘parasını vererek, bir şey almak, mübaya’a, iştirâ etmek’; OsTS 1463 *satı* ‘satış, satmak işi, alışveriş’.

Çağdaş Türk Lehçeleri | Oğuz | Ttü. TS 2041 *satı* ‘satma işi, satış; adanmış’, 2042 *satın almak* ‘bir nesneyi belirlenen fiyatını ödeyerek kendine mal etmek, mübaya etmek’; **TtüAğ.** TTAS *satın* ‘< ET *satmak*: satın. || *satun*’ [Erzurum]; *satun almah* ‘satın almak’ [Aybastı]; *satı^{ll}* ‘dügün armağanı; satılık mal’ [DS-10]; *satık^{ll}* ‘satılan, elden çıkarılan (mal, vb.); peşin’ [DS-10]; *satın* ‘(Tek başına kullanılmaz)// *satın almak*: satın almak’ [Artvin]; *satın almak* ‘satın almak // *satın almış*’ [Artvin]; **Gag.** GagB 210 *satı* ‘satış; ihanet’, *satın* ‘satın alma’; **Az.** AzA 1019 *satgın* ‘kendini, ülküsünü paraya satan; rezil, şerefsiz, hain, namert, alçak’, *satıcı* ‘herhangi bir şeyi satan kimse, satışa çıkarıcı’, *satın: satın almağ* ‘parayla almak, bedelini vererek sahip olmak’, *satınalma* ‘parayla alınmış, karşılığında para verilmiş’; AzO 33-34 *satgın* ‘özünü, öz egidesini, meslekini, heysiyyetini pula satan; şerefsiz, alçak, rezil, hain, namerd’, *satın: satın almağ* ‘pulla almağ’, *satınalma* ‘pulla alınmış, evezinde pul verilmiş’; AzD 182 *satgın* ‘satılmış, haince, kahpece; hain, döneç’; ML 125 *satgın* ‘satılmış (adam), şerefsiz’: (خود فروخته) ‘hod furûhte’, (وجدان فروش) ‘vicdân furûş’; **Tkm.**

18 *kaçan satun alsa zımmı yiri kim ‘öşri olsa- aña lâzım olur harâc ulu katı[nda]* [NH 2b/11: 43]; *ya’ nı bir zımmı ‘öşri yirini şatun alsa* [NH 2b/14: 44]

19 *Mısr / bāzârında şatun aldım didi* [TM 43a-4: 120]

20 Madde başında *şatun* biçimi gösterilmiş olsa da madde içindeki yer gösterimlerinden önce *s. al-* ifadesi eklenmiştir. Metindeki geçen 7 kullanımın tamamı da *şatun al-* biçimindedir: *kabül idi bu kavli Fâtma Hatun / Varuban yedi deve aldı şatun* [FN-I 303: 117]

21 *şatun aldı, şatun aldım, şatun almışam, şatun alıy, şatun alınmış* [YZH 465]

TkmT 564 *satın*: s. *al-* ‘satın almak’; TkmH 586, *satıgçı* ‘hususî harit satyan, ovnuk zatlar bilen sövda edyen adam, cerçi’; SMAI, 476: *sgtîn gl-* ‘kaufen’ | **Kıpçak** | **Kry**. KryK 120 *satınal-* ‘satın almak’; KryÇ 97 *satınal-* ‘satın almak, almak’ √ET *sat-ıg+ın al-* > *satın al-*, CC *satunal-*‘, *satuv* ‘satma, satış’ √*sat-uv*, *satıg* ED 799, CC *satov*, Kzk *satın*’; KryT 192 *satınal-* ‘to buy’; **Kzk**. KzkK 471 *satkın* ‘hain, döneğ, kaypak, satılmış’, *satuvşu* ‘satıcı, pazarlayıcı’; KzkZ 144 *satuvşu* ‘satıcı’, *satıw* ‘satılım’, 145 *satıp alıw* ‘satın almak’; KzkH 236 *satuvşu* ‘satıcı’; **Krg**. KrgY 640 *satık*, *sattık*, *satuu* ‘satış, satılma, ticaret’; KrgA 1077 *satuuçu* ‘düköndö, sooda mekemesinde tovar satıp turuuçu sooda kızmatkeri’, *satık* ‘satuu, soodaloo işi’; KrgM 791 *satkın* ‘biröögö aldanıp, satılıp ketkendik’; KrgAI 170 *satıp aluu* ‘almak, satın almak’, *satkın* ‘hain’, *satuu* ‘satmak, satış’, *satuuçu* ‘satıcı’; **KrçM**. KMTS 333 *satıb al-* ‘satın almak’, *satuv* ‘ticaret’, *satuvçu* ‘tüccar, satıcı’; **Tat**. TatR 338 *satıw* ‘1. satış / vînzare, 2. çeyiz / (fig.) zestrea miresci transportată în casa mirelui’; KW 91 *satıcı*, *satuçi* ‘Verkäufer, Krämer’; TatT 267 *satıp al-* ‘satıp almak’, *satı* ‘satma, ticaret’, *satuçi* ‘satıcı’; TatÖ 230 *satuv* ‘satış, alışveriş, ticaret’ *satuvçı* ‘satıcı, tüccar’; **Bşk**. BşkZ 168 *hatıw* ‘satmak’; **KrTat**. KrTatU 482 *satın* ‘dial. prodavets’, *satkın* ‘prodacnyy, zaprodanets’; izmennik, zradnik; hain, hıyanet’, *satuv* ‘prodaca, sbıt’, *satıdıcı* ‘dial. prodavets, torgovets’, *satın*: ~ *al-* ‘kupit’; **Dob**. DKTS 114 *satın almak* ‘satın almak’; **Nog**. NRS 290 *satuv* ‘prodavat’; torgovat’, *satıp aluv* ‘pokupat’’, *satuvşu* ‘prodavets’, torgovets’; **Kmk**. KmkP 289 *satıw* ‘satış, satım, satma’, *satıwçu* ‘satıcı’; KBLS 44 *satın al-*, *satıp al-* ‘satın almak’, *satû* ‘satış’, *satû et-* ‘satmak’; **Urm**. UrmG 371 *satıw* ‘prodac’, *satıwga* ‘na prodac’, *satıw alıw* ‘torgıvlya’, *satıwçu* ‘prodavets’, torgıval’nik, torgovets’’, *satıw* ‘prodac, torgıvlya’, *satıcı* ‘prodavets’’, *satım*, *satın* ‘prodac, torgıvlya’, *satın al-* ‘kupuvati’, *papazın satın aldı* ‘vin pidkupiv popa’, *satınalıcı* ‘pokuvets’” | **Karluk** | **Özb**. ÖzbY 78 *sâtuvçı* ‘satıcı’, *sâtqın* ‘satkın, satılmış’, 246 *sâtıb âlmâq* ‘satın almak’; ÖzbT 554 *sâtıb âlmâq* ‘pulgä älmâştirib älmâq, härid kilmâq’, *sâtuvçı* ‘magazindä sävdä-sâtık bilän şugüllenüvçi hâdim’, *sâtqın* ‘öz vicdânini sâtıb, kârşî tãmângä ötgän; sâtılğän, hâin’; DULA 242 *sâtqın* ‘öz vicdanını satıb karşı tamänge ötgen, satılğan, hain’, *sâtıw* ‘satmak filinin hareket namı’, *sâtıwchi* ‘dükkanda sevda satık bilen şugüllenüvçi şahıs’; **YUyg**. YUygN 342 *satkuçı* ‘satıcı’, *satkın* ‘hain, vatan haini’, 351 *sétik* ‘ticaret, alışveriş’, *sétikçi* ‘satıcı, tezgahtar’, *sétivalmak* ‘satın almak’, *sétiveliş* ‘satın alış’ | **Sibirya** | **Alt**. AltN 148 *sadu* ‘ticaret, alışveriş’, *saduçı* ‘tüccar’, 150 *sadıp al-* ‘satın almak’; **Hak**. HakA 400 *sadığ* ‘satış, satma’, 401 *sadığcı* ‘satıcı’, *sadıp al-* ‘satın almak’; **Tuv**. TuvÖ 241 *sadığ* ‘satış, satma, Etim.: *sat-ıg* > ET *satığ* ED 799 b’, *sadığcı* ‘satıcı’, *sadıp al-* ‘satın almak’; TuvA *sadığ* ‘mağaza; market; alışveriş merkezi; bakkal’, *sadığcı* ‘satıcı, tezgahtar’, *sadıp alıqçı* ‘müşteri’; **Tel**. TelR 93 *sadıp al-* ‘satın almak’, *sadu* ‘ticaret’, *saduçı* ‘satıcı’ | **Hal**. WC 185: *sa’ın al-* ‘kaufen’, *sa’ın*

alyili ‘Käufer’, *sa’tun altur-* ‘kaufen lassen’ | **Yak.** YakV 231 *atuhit* ‘satıcı’, *atu* ‘satış’; **Dol.** DW 39 *atȳ* ‘Verkauf; Einkauf; *Preis = jak. *atȳ* ‘Verkauf, Handel < *satȳ < *sat- > osm. *sat-* verkaufen; vgl. dolg. *atastas-*, *atȳhyt* ‘Kaufmann, Händler’ | **Çuv.** ÇuvB 193 *suti* ‘satış, ticaret’, *sutušĩ* ‘satıcı’.

3. Araştırma ve Yorumlar

Türkçenin etimolojik sözlüklerine bakıldığında EDPT²², VEWT²³ ve ESTY’de kelimenin etimolojisi hakkında yorum yapılmaz ve sadece tarihî lehçelerdeki biçimleri sıralanır. Yalnız ESTY’de *satıĝ* kelimesinin geçirdiği *-(i)ĝ > -u > -ı* değişimine dikkat çekilmiştir (ESTY 229). Bir diğer etimolojik sözlük olan KBS’de kelime, *+ın* ‘instrumental/vâsıta hâli’ ekiyle tahlil edilir: *satın* ‘fiyatını vererek bir şey almak anlamında kullanılan satın almak deyiminde geçer’ < *sat-(i)n* [*satĝın* < **satıĝ+ın* ‘instrumental/vâsıta hâli’ (KBS 741). ÇTS’de ise kelimenin Etü. *satĝın*, Kıp. *satın/sattın* biçimleri verilir ve kelime fiilden isim yapma eki (+In)’a göre analiz edilir: *sat-* +*In* (ÇTS 539).

Türkçenin gramer ve metin inceleme çalışmalarında kelimeyle ilgili farklı yorumlar yapılmıştır. Bu yorumların tamamı da kelimenin ilgili dönemdeki biçimine bağlı olup şekle dayalı yorumlardır. Kelimenin durumu, dönem sırası dikkate alınarak şöyle gösterilebilir:

ETG 292	+ <i>ın</i>	<i>satıĝ</i> , <i>sattih+</i> (br.) ‘satış’; <i>satıĝ+ın al-</i> ‘satın almak’
EUTG 599	- <i>ĝın</i>	<i>satĝın</i> (< <i>sat-ĝın</i>) ‘satın’
KarM 148	- <i>ĝın</i> , - <i>ĝin</i>	<i>satĝın</i> ‘satma’ KB 4399
HTG 48	- <i>ĝın/-ĝin</i> ; - <i>ĝun/-ĝün</i> ; - <i>kın/-kin</i> ; - <i>kun/-kün</i>	<i>sat-ĝın</i> ‘satın, satılan’
KHK 118	- <i>ĝın/-ĝun/-KUn</i>	<i>satĝın</i>
KTGK 43	- <i>n</i>	<i>satın</i> ¹
KTGG 152	- <i>(I, U)n+</i>	<i>sat-ın ~ sat-(u)n</i> ‘satın’ < <i>sat-</i> ‘satmak’

22 *satĝın* Pass. Dev. N./A. ffr. *sat**; ‘sold’; used only in the phr. *satĝın al-* ‘to receive something sold’, i.e. ‘to buy’. Survives only (?) in SW Az. Osm. Tkm. *satın al-*; the commoner phr. for ‘to buy’ in other modern languages is *satıp al-*. Uyğ. VIII. ff. Bud. (I will sell my life and) sizlerniñ isig özünüzlerni *satĝın alayın* ‘buy your lives’ U IV 36, 100-1: Civ.; *uđ satĝın alsar* ‘if one buys an ox’ TT VII 39, 2; (Xak.) XIII (?) *Tef. satın al-* ‘to buy’ 264; XIV *Muh. ištara* ‘to buy’ *sa:tu:n al-* *Mel.* 22, 11; *Rif.* 103; *al-širā* ‘sa:tkun almak 126 (only); Çağ. xv. *satkun al-(ip)* *satın al-* *Vel.* 272; *satkun al-xaridan* ‘to buy’ *San.* 229r.9 (quotn.); *Xwar.* XIII. *satın al-* ‘to buy’ *Ali* 56; *Kom.* XIV ditto *CCL; Gr;* *Kıp.* XIII *ištara* *sa:tu:n al-* *Hou.* 37, 7: XIV *ša:ta:n al-* (*sic*) ditto İd. 58: xv ditto *ša:ttın al-* *Kav.* 12, 17; *sa:tu:n al-* *do.* 31,7; *ša:tu:n al-* *Tuh.* 87a.5. [EDPT 800]

23 uig. usw. *sat* ‘verkaufen’, jak. *at-ȳ-lā* id., çuv. *sot, sur*; osm. *sat-um, sat-ym al* ‘kaufen’; jak. *at-ȳ* ‘torgovlya’ [VEWT, 405]

DWMT 288	*-(X)n	-un: <i>satun, satun al-, satun almaq, sātun (a)l-, sātun (a)lgil;</i> -in: <i>şātın al-, şātın al-;</i> -in: <i>sātın al-;</i> -un/-in: <i>şatun al-/şatın al-;</i> -(i)n: <i>sāt(i)n (a)l-;</i> -na (<in a- <*-ğın a-): <i>şatna al-</i>
DWMT 536	-Un	CCI <i>satun</i> , Hou. <i>sātun</i> , Dur. <i>şaṭi/un</i>
KHK 221	-n	<i>satın</i> ²⁴
KEF 60	-GUn/-GIn	<i>satgın</i> ‘satın, satın alma’
ÇT 108	-GUn, -KUn	<i>sat-ğun</i> ~ <i>sat-kun</i> ‘satın’
SH 44	-un/-ün	<i>satun</i> ‘satın’
ŞT 60	-kun	<i>satkun al-</i> ‘satın almak’
ZT 89	-kun	<i>sat-kun</i>
EATE 135	-In	<i>satun</i> (Feraiz.588)
EATG 158	-In	<i>satun</i> (Feraiz.588)
EATH 57	-In	<i>sat-in</i>
GulÖ 39	-n	<i>sat-u-n</i> ²⁵
İsM 59	-un	<i>şatun</i>
FN-I 34	-in/-un/-ün	<i>şat-un</i>
KGT 219	-n	<i>şat-un</i>
SatFıkK 50	-n	<i>sat-i-n</i>
KOTS 497-8	-(X)n	<i>satun</i> XVI <i>صَاتُون</i> , XVII <i>صَاتُون</i> , <i>صَاتُون</i> , XVIII <i>صَاتُون</i> - Men. <i>satun</i> , Mol. <i>satun</i>
KTYE 101	-(I)n	<i>sat-in</i> ‘para verip bir mal veya mülk alma’
TDBK 282	-n	<i>sat- > satın</i>
TGB 256	-in adları	<i>satın < satkun</i> ²⁶
TDBD 511	-In eki	<i>satın</i> ²⁷
BTYİ 132	-n	Az. <i>satın</i> , Gag. <i>satın</i>

24 Karamanlioğlu, bu kelimeyle ilgili bir de not düşmüştür: *satın, satun* sözü de *sat-*’dan *-n* eki ile yapılmış bir isme benziyorsa da bunun *satgın, satun, satın* veya *satğ-i-n* (bk. *AGr. satğ-in* s.332) olması da muhtemeldir (KTGK 43).

25 Bu maddede Özkan, metinde 22 kez geçen {-n} ekinin 5 yerde düz (*biç-i-n, diz-i-n, ek-i-n, gel-i-n, yak-i-n*), 6 yerde yuvarlak (beş kez *sat-u-n*, bir kez *tüt-ü-n*) yardımcı vokal aldığına ve kalan 11 yerde fiil tabanına doğrudan geldiğine değinmiştir. Ancak burada bir tespit gözden kaçmıştır. Bahsi geçen ilk 11 kullanım aslında yedi farklı kelimeye aittir ve bu yedi kelimenin altısının kökü düz (*biç-, diz-, ek-, gel-, yak-, sat-*), birinin kökü ise yuvarlak (*tüt-*) ünlülüdür. Dönemin fonetik özelliklerine uygun olarak düz ünlülü fiil köklerine düz ünlülü yapım eki, yuvarlak ünlülü fiil köklerine ise yuvarlak ünlülü yapım eki gelmesi tabiidir. Yani ekin, ilk beş kelimeye {-I-n} şeklinde, son kelimeye de {-U-n} şeklinde gelmesi sisteme uygun bir kullanımdır. O hâlde buradaki *sat-u-n* kelimesi, bu sistemin dışında kalmakta ve kendisinden beklenen {-I-n} eki yerine {-U-n} ekini almaktadır. Bizce burada bir problem vardır!

26 Banguoğlu, kelimenin damak sesi (g) düşmesiyle meydana geldiğini düşünmektedir.

27 Deny, kelimeyi, fiilden türemiş adlar kısmında maddesinde göstermiş ve maddeye ‘*satkın* yerine *satın* almak da görüldüğü üzere *satın* biçiminin kullanılması da gösteriyor ki -In eki bazen (gırtlak sesinin düşmesi ile) -kin ekinden gelmiş olabilir.’ notunu düşmüştür.

4. *al-(mak)* Fiilinin Bir Özelliği

TS'de *al-(mak)* fiilinin 33, ÖTS'de 27 anlamı gösterilmekte ve ilgili örnek cümlelerin çoğunda bir nesne bulunmakta, kalan birkaçında ise cümleye bağlamdan bir nesne yerleştirilebilmektedir (ÖTS 106-107). Tarama Sözlüğü'ne bakıldığında ise *al-(mak)* fiiliyle birlikte kullanılan 60 örnekle karşılaşılr. Bunların yapı bakımından dağılımı da ÖTS'deki ifadeyi güçlendirmektedir:

- [3] {**isim** +(y)**I**} almak *başı canı ele almak, kapuyu almak, konukluğu almak*
- [12] {**isim** +(s)**In**} almak *ardın almak, ayağın almak, bileğin almak, boğazın almak, elin almak, elin eline almak, kadasın almak, öünün almak, üstün almak, yanın almak, yol üstün almak, yolun almak*
- [14] {**isim** +(s)**InI**} almak *acığını almak, başını almak, birbirini almak, canını ağzına almak, elini almak, etrafını almak, ileyini almak, kanını pamuğa almak, kanını panbuğa almak, karşusını almak, katını almak, suçunu almak, yerin kolayını almak, yüzünü ele almak*
- [17] {**isim**} almak *av almak, ayak almak, boyun almak, buyur almak, çepçevre almak, çevre almak, el almak, er almak, gem almak, hayıf almak, işkil almak, meydan almak, öyke almak, sabak almak, sağlık almak, söz almak, şarap almak*
- [10] {**isim**+(y)**A**} almak *akça assıya almak²⁸, boynuna almak²⁹, boyuna almak³⁰, el ele almak³¹, göze almak³², gülünceğe almak³³, kola*

28 **akça assıya almak** "Faizle para almak" Zaruretle borç edinme ve nesne dutuya koma ve *akça* assıya alma (Kab. XV.189 /TS)

29 **boynuna almak** "Üzerine almak, deruhte etmek" *Ya'kup eyitti: Ey şehriyar-ı Çin, çün işini bitirmeğe boynuma aldım ben dahi halimi sana şerhedeyim (Ferec.XV.80); Boyunlarına [NEYİ?/ONU] aldılar ki rüzgârla sa'yedip itamına eriştüreler (Ta.Sel.XV.183-1); Sultan ne kim buyurdu ise bunlar boyunlarına [NEYİ?/ONU] aldılar gönüldüler (Tuh. Le.XV.201); Nevbet İdris'in idi, sen güderim dedin, boynuña aldın. (Bektaş.XV.146); ...Vilak oğlu Engürüs vilâyetini boynuna aldı, müstümanlığa zarar gelmeye... (Âş.XVI.118); Bundan akdem benim ba'zı yerde iki bin akçam var idi, mezbur *almasını* boynuna almış idi, inkâr ider, almadığına yemin etsin. (Sic.A.XVI.2,233); Kasım Voyvoda, ki serhat beylerinden yarar ve namdâr bir merd-i rüzgâr idi. Padişah-ı memalik-ârâ hazretlerinin uğurunda can ü başı feda etmeği revâ görüp on iki bin asker-i müntahap dilâverler ile düşmanın iç illerinin *urmağı* boynuna aldı (Solak.XVII.474).*

30 **boyuna almak** "Yanına almak, kendine arkadaş etmek" ...*Yiğitlerin okşagıl, boyuña algıl (Dede.XIV.12)*

31 **el ele almak** "El ele yermek, el ele yapışmak" *Yâr ile [NEYİ?/ONU] el ele alup gezmedür / Sözleşüp hoş şehd ü şeker ezmedür (Ruşeni.XV.208); Teğadur [Ar.]: İki kişi [NEYİ?/ONU] el ele alup gitmek ve yahut yanaşı yan yana yürümek (Bab. XVI.2,24)*

32 **göze almak** "Ehemmiyet vermek" *Gerçi bir hâk-i rehîm kimse *beni* almaz göze / Çok hakaretle nazar kılma gubarımdan sakın (Fuzuli.XVI.181)*

33 **gülünceğe almak** "Maskaraya, alaya almak" *Tesahhur [Ar.]: [NEYİ?/ONU] Gülünceğe almak ve kimseye güre tavar öğredivermek ve yavaşıdırmek (Bab.XVI.1,28); İstihza' [Ar.]: *Kimsevi* gülünceğe almak ve hormalak ve masharalığa almak (Bab.XVI.2,10); Sahr [Ar.]: *Kimsevi* temaşaya ve gülünceğe almak (Bab.XVI.1,52)*

	<i>almak</i> ³⁴ , <i>mezeye almak</i> ³⁵ , <i>temaşaya almak</i> ³⁶ , <i>yelken altına almak</i> ³⁷
[2] almak	<i>almak</i> ³⁸ , <i>almak vermek</i> ³⁹
[1] {fiil-(y)U} almak	<i>dolayı almak</i> ⁴⁰
[1] {fiil-(y)IncA} almak	<i>gülünce almak</i> ⁴¹

Burada bir problem vardır. Esasında yukarıdaki son dört biçim ({ isim+(y) A} almak, almak, {fiil-(y)U} almak, {fiil-(y)IncA} almak) bizce eksik kullanımlardır. İlgili dipnotlarda geçen 30 örnek cümlenin yalnızca yedisinde nesne belirtilmemiştir. Ancak bağlama bakıldığında bu yedi cümlede de söylenmemiş bir nesne saklandığı aşikârdır.

Bu verilerden hareketle, *al-(mak)* fiilinin kendisinden önce bir nesne gerektirdiği, eğer cümlede bir nesne yoksa bile, bunun bağlam gereği olarak tamamlanabileceği sonucu çıkarılabilir. Bu tespit önemlidir, çünkü eğer *al-(mak)* fiili, *satın* kelimesiyle peş peşe, araya bir kelime daha girmeksizin bir birleşik fiil yapısını oluşturuyorsa, *satın* kelimesinin de bir nesne olması gereğini doğurur.

5. Tespit ve Değerlendirmeler

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle, kelimeyle ilgili olarak şu tespitlerden söz edilebilir:

- i. *satın* kelimesi ya da kelimenin *satgın*, *satun* biçimleri ne tarihî ne de çağdaş türk lehçelerinde *leksik bir birim olarak* tek başına kullanılmamaktadır: **satın+lar*, **satın+ım...*, **satın+da*, **satın+lı(g)*, **satın+sız*
- ii. İsim çekim (çokluk, iyelik, hâl) ya da yapım ekleriyle kullanımına rastlanmayan *satın* kelimesinin bu haliyle, kelime türü olarak isim kategorisine sokulması mümkün görülmemektedir.

34 **kola almak** "Şefaât ve himaye etmek" *Ez-zer'* [Ar.]: ... *Ve şefaât eylemek mânâsına müsta'meldir ki lisanımızda [NEVİ?/ONU] kola almak ve kollamak ta'birleri buna akreptir (Kam.XVIII-XIX.2.574)*

35 **mezeye almak** "Alay etmek, eğlenmek" *Ey hoca beni mezeye mi alursun? (Hamza.XIV-XV.26.161); Görücek hışmîle bakar yüzüne eyler meze (Kuddusi.XIX.179)*

36 **temaşaya almak** "Maskaraya, alaya almak" *Sghr [Ar.]: Kimseyi temaşaya ve gülünceğe almak (Bab.XVI.1.52)*

37 **yelken altına almak** "Himaye altına almak (?) " *Henüz Melik Kahkaha'yı yelken altına aldık idi (Müslim.XV.33)*

38 **almak** "1. Basmak, galebe etmek, istila etmek, kaplamak. 2. Ele geçirmek, yakalamak, elde etmek. 3. Gereken şeyi kendine mal etmek" ... *Ta kuruyunca kendi ayruk işe meşgul oldu, eri uyku aldı bir it geldi ol sısama ağız değirdi (Kel. XIV.86); Avratın aşkı eri almış idi / Gerçi Şat'tan bu yana kalmış idi (Man. Tayr.XIV.21); Dil gannâk, dide nennâk şehir dervazesine çıktı, bir yerde oturdu, halini ağladı, uyku aldı düş gördü (Ferec.XV.316); Nuh Peygamber Aleyhisselâm zamanında su aldı dünyayı (Saat.XV.55); Dil hanesin aldı zulmet-i gam / Bişem'ü şarab ü rûy-i canan (Lâmii.XVI.47); Bir gece arup tururdum beni uyku aldı (Tez. Ün.XVI.2-1); Etti canâne firakı beni candan bîzar / Bilmezem ah beni ala mı âlâm-ı firak (D.B.XVI.121)*

39 **almak vermek** "Mücadele, mukatele etmek, savaşmak" *Bu iki tâife Furat kenarında mukabil olup bazar-ı kârzârda bir zaman [NEVİ?/ONU] aldılar verdiler (Saadet.XV-XVI.152-1)*

40 **dolayı almak** "Etrafını kuşatmak" *Tolayı alup etrafını yekser / Oturdular koyup pây üstüne ser (Lârendi.XVI.235). Örnek cümlede tolâyı kelimesiyle deyimleşen bu kullanımın doğrusu etrafını almak olsa gerektir. krş. etrafını almak "etrafını çevirmek" Etrafımız alursa nola asker-i belâ / Gam bârigâhının güzelim şâhrahiyız (Figani.XVI.3)*

41 **gülünce almak** "Maskaraya, alaya almak" İstışar [Ar.]: *Nesnevi suhreye alup gülünce almak (Bab.XVI.2.8)*

- iii. *al-* fiili geçişli bir fiildir ve cümle içinde nesne almaksızın kullanılamamaktadır.
- iv. Kelime, *al-(mak)* kelimesiyle birlikte bir birleşik fiil oluşturmaktadır: *satın al- < satın al- < satgun- al- < satgın al-*.
- v. *al-* fiilinin birleşik kullanımlarında kendisinden önce muhakkak ya bir isim ya da isim çekim eki almış bir kelime gelmektedir: *ev almak, evi almak, evini almak; dolma almak, dolmayı almak, dolmasını almak...* Öyle ki bu fiil, fiilimsileşmiş yapıları dahi kendisinden hemen önce kabul edememektedir: **-masını al-, *-mayı al-* vb. Yani, bu fiilin kendisinden önce gerçek bir isim türünden nesne kullanılması gerekmektedir.
- vi. *satın* kelimesi ne tarihî ne de çağdaş Türk lehçelerinde *leksik bir birim* olarak tanıklanmamaktadır. Bir başka ifadeyle *satın* kelimesinin isim çekim ekleriyle çekimlenmiş biçimlerine veya ekfiil biçimlerindeki kullanımlarına rastlanmamakta ve çoğu zaman *al-(mak)*, ender olarak da *tile-(mek)* fiiliyle kullanılmaktadır.
- vii. *satın al-* birleşik fiilinde *al-* fiilinden önce gelen kısmı oluşturan *satın* kelimesi müstakil bir isim olarak tanıklanmadığına göre, geriye diğer ihtimal kalmaktadır. Yani *satın* kelimesi aslında isim türünden bir başka kelimenin isim çekim eki almış hâlidir.
- viii. /n/ sesiyle biten isim çekim eklerine bakıldığında, iyelik eki almış kelimelerde rastlanan belirtme hâli eki {-n} ve ilgi hâli eki {(n)In} ile karşılaşmaktadır.
- ix. İlgi hâli eki {(n)In} geldiği kelimedenden sonra iyelik eki almış bir başka kelimeyi -bu kelime yazılmasa/söylenmese bile- gerekli kılmaktadır: *muhtar-ın ev-i, bu kitap senin olsun < bu kitap sen-in (kitab-ın) olsun.* Ayrıca -nIn şeklinde bir tamlayıcının olmadığı da unutulmamalıdır.
- x. *al-* fiili, kendisinden önce *belirtme hâli*, *bulunma hâli* ve *çıkma hâli* ekli tamlayıcılar alabilmektedir.
- xi. ix. ve x. maddelerdeki gerekçeler *al-* fiilinden önce ilgi hâli eki {(n)In} veya bunun bir kalıntısının gelebileceğini gösterir niteliktedir.
- xii. *satın al-* yapısında, *al-* fiilinden önceki kısım belirtme hâli eki almış bir yapı görünümündedir ve bu durum *al-* fiilinin tamlayıcı ilişkisine de uygundur.
- xiii. Gabain, ETG’de kelimeyi *satğ+ın al-* şeklinde göstermiş, Karamanlıoğlu bu bilgiye atıfta bulunarak *satğ-ı-n* biçiminin düşünülebileceğini dile getirmiş, Çulha da aynı atıfta bulunarak sözlüğüne *sat-ıg+ın al-* ibaresini düşmüş, Gülensoy ise *sat-(i)n* [*< satgın < *satğ+ın* ‘instrumental/vâsita hâli’] etimolojisini yapmıştır. Ancak Gülensoy dışında diğer üç kaynaktan *satğ* kelimesinden sonraki yapı hakkında açıklama bulunmamaktadır.

- xiv.** Bu bilgilerin dışındaki, *kelimeye içeriğinde yer veren tüm gramer ve metin çalışmalarında* kelime, şeklen benzediğinden dolayı ya {-GIn} ya da {-(I)n}⁴² fiilden isim yapma ekleri içinde gösterilmiştir. Ancak bahsi geçen {-GIn} Eski Türkçeden (bk. OTWF 327, ETG 52, EUTG 106) beri tüm tarihî ve çağdaş türk lehçelerinde kullanılmakta ve baştaki /ğ/ sesini hiçbir şekilde düşürmemektedir. Ayrıca {-GIn} ekinin *geçişli ve geçişsiz tek heceli fiil köklerinden anlamı pekiştirilmiş sıfatlar türeten çok işlek bir ek* (TTG 81) olduğu da dikkate alınmalıdır. Bununla beraber Çağdaş Türk lehçelerine bakıldığında ‘hain, satılmış’ anlamlarına gelen bir *satın* kelimesine rastlanmaktadır. Bu kelimeye üç lehçe incelemesinde yer verildiği ve bu kelimelerin fiilden isim yapma eki {-GIn} grubunda gösterildiği görülür: Azerbaycan (T.Az 188 *sat-ğın*, BTYİ 139 *satqın*), Özbek (T.Öz 303 *sât-qın*, ÖzbH 53 *sotqın*, ÖzbÖ 26 *sât-qın*) ve Kırım Tatar (T.KT 832 *sat-qın*, KrTatY 177 *satqın*, KrTatÇ 23). ‘Satılmış, hain’ anlam ilgisi düşünüldüğünde bu kelimenin Eski Türkçeden beri kullanılagelen {-GIn} ekiyle türetildiği göz önünde bulundurulmalı ve *satın* < *satqın* kelimesiyle karıştırılmamalıdır.
- xv.** Yine aynı şekilde {-(I)n} eki de Eski Türkçeden (bk. Otwf 300, ETG 54, EUTG 107) beri tüm tarihî ve çağdaş türk lehçelerinde kullanılmakta ve sondaki /n/ sesini hiçbir zaman düşürmemektedir. Ayrıca {-(I)n} ekinin kalıcı isimler, ender olarak da sıfatlar türeterek *fiilin gösterdiği işin “sonucu” veya “ürünü olma” görevini yüklediği* (TTG 101) de hatırlanırsa *satın al-* yapısına uymayacağı daha net anlaşılmış olur.
- xvi.** *satı-n* yapısında son sesin belirtme hâli eki olan {-n} ekine bağlanması, bu ekin özel kullanım şartını yerine getirmeyi gerekli kılmaktadır. Bir başka ifadeyle, belirtme hâli eki olan {-n}, isimlere ancak bir iyelik eki aldıktan sonra gelebilir.
- xvii.** *sat-I-n* etimolojisinin oluşabilmesi için *-I-n* (iyelik + belirtme hâli)

42 Fiilden isim yapma eklerinden olan {-In}, *satın* kelimesinin de örnek olarak kullanıldığı Gülsevin imzalı gramerlerde şu şekilde geçmektedir:

-In : Ünlü uyumuna girmedeği örnekler de vardır.

a. geçişsizlerde: *akan* (DKor.D.174,10), *düttün* (ŞH.142,12); b. geçişlilerde: *dügün* (MV.7/1-55), *ekin* (Mrzb.7b.11), *satın* (Feraiz.588) [EATE 135, EATG 158]

Gülsevin’in {-In} ekiyle ilgili yukarıdaki açıklamasında kullandığı “Ünlü uyumuna girmedeği örnekler de vardır.” cümlesi, örneklerden de anlaşılacağı üzere yalnızca *satın* kelimesi için geçerlidir. Üstelik kelime, Gülsevin’in işaret ettiği Feraiz metninde *al-* fiiliyle birlikte kullanılmaktadır.

588 *bir seyek duttı üçüncüye 16 nese degmedi bu nite durur cevâb aygıl bu er bende bolsa anı bir kız satın alsa ve azad bolsa* (Tekin, 1973-1974: 103)

Yavuz Kartallıoğlu’nun çalışmasında {-(X)n} eki anlatılırken *satın* kelimesi de örnekler arasındadır. Kelime XVI. yüzyılda *صَاتُون* imlasıyla, XVII. yüzyılda *صَاتُون* ve *صَاتُون* imlalarıyla, XVIII. yüzyılda ise *صَاتُون* ve *وَصَاتُون* imlalarıyla yazılmıştır. Kartallıoğlu ayrıca, ekin XVI.-XVIII. yüzyıl metinlerinde; Eski Türkiye Türkçesinde de uyumsuz olan *satın* kelimesi dışında, dudak uyumuna bağlı olduğunu belirtir. Meninski ve Molino’da da *satın* kelimesi uyuma girmemektedir (Kartallıoğlu, 2011: 497-8).

Uyum dışındaki kullanımlara yalnızca *satın* kelimesinin örnek olarak gösterilmesi, bu kelimenin de *al-(mak)* fiiliyle beraber kullanılıyor olması dikkat çekicidir ve üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

yapısının bir isme gelmesi gerekmektedir.

- xviii.** Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerine bakıldığında kelimenin *satgın*, *satgun*, *satkun* biçimlerinde geçtiği görülmektedir. Ayrıca *satı* kelimesinin de *satu* biçimine rastlanmaktadır.
- xix.** *satu* kelimesindeki /u/ sesi, kelimenin eski biçiminin bir isim-fil eki olan {-I}g}’dan geliştiğini düşündürmektedir ki Eski Oğuz döneminden itibaren bu biçimin izlerine rastlanmaktadır: *sat-(i)g* > *sat-u*
- xx.** *satig* kelimesi de ek alınca son hece dar ünlüsünü düşürmüş olabilir: *sat(i)g+i+n* > *satgın*. Bu konuyla ilgili olarak Eski Türkçe veriler bize ihtiyacımız olan bilgiyi vermektedir. Eski Türkçede önünde ya da arkasında bir dar ünlü bulunan -ğ sesi, iki ünlü arasında kaldığında bu dar ünlüyü düşürebilir: Otwf 421 *kur(u)g+a-*, 423 *sıg(i)t+a-*, 426 *ug(u)r+a-*, 489 *ul(u)g+ad-*, 504 *sar(i)g+ar-*, 585 *ag(i)z+an-*, *ag(i)ri-n-*, KHK 81 *tatığın* > *tatgın* vb. Özellikle son örnek *satığın* > *satgın* gelişimine birebir uygundur. Kaldı ki Eski Uygurcada *satağın* ~ *satığın* biçimlerine de rastlanmaktadır.
- xxi.** *sat-(i)g+i+n* > *satgın* etimolojisinde hece başında kalan /ğ/ sesinin düşmesi ise, yine tarihî ve çağdaş lehçelerden hareketle takip edilebilmektedir: *satığ* > *satıw* > *satıw* > *satuu* > *satu* > *satı*
- xxii.** *satın* kelimesinin etimolojisinin *sat-(i)g+i+n* > *satgın* > *satın* şeklinde yapılması daha isabetli olsa gerektir. Daha açık ifade etmek gerekirse kelimenin etimolojisi şöyle gösterilebilir:

<i>sat-</i>	fil kökü
<i>(i)</i>	yardımcı ses
<i>{-ğ}</i>	fiilden isim yapma eki
<i>{+i}</i>	3. teklik kişi iyelik eki
<i>{+n}</i>	belirtme hâli eki

- xxiii.** *sat(i)ğ+i+n* kelimesi, *satgın* biçimine değiştikten sonra, muhtemelen fiilden isim yapma eki {-GIn} eki gibi düşünülmüş, bu biçimin iyelik+belirtme hâli eki birleşmesinin bir kalıntısı olduğu unutulmuş, sonra da bu kelime *-{GIn} ekiyle türetilmiş gibi* {-GIn} ekinin tarihî süreçte uğradığı değişikliklere uğramıştır.

sat(i/a)ğ+i+n al- (Etü.) > *satgın al-* (EUyg., Krh., Har.-Alt., EKıp.) > *satğın al-* (Çağ. Sang 60) [> *satkun al-* (Krh., Çağ.)] > *satın al-* (EKıp., EOğ., Osm., TtüAğ.), *sağın al-* (EKıp.) > *satın al-* (EKıp., EOğ., Osm., Ttü., TtüAğ., Gag., Az., Tkm., Kry., KrTat., Kmk., Urm., Hal.)

- xxiv.** Yukarıdaki gelişme dikkate alındığında *satın al-(mak)* kelimesinin, Tarihî Türk lehçelerinin yanısıra çağdaş Türk lehçelerinden Oğuz grubunda ve Oğuz grubuna coğrafi olarak yakın olan *Karay*, *Kırım*

Tatar, Kumuk, Urum ve Halaç Türkçelerinde de tanıklanması dil/lehçe ilişkileri bakımından da ayrıca önemlidir.

6. Sonuç

Sonuç olarak denebilir ki, *satın* kelimesi tek başına bir leksik birim değildir ve her zaman *al(-mak)* fiiliyle birlikte kullanılmaktadır. *al(-mak)* fiili de kendisinden önce muhakkak bir nesne gerektiren, geçişli bir fiildir. Bu iki kelimenin ilişkisi (bk. 5. bölüm) *satıg+ı+n > sat(ı)gın > satgın* etimolojisini doğurmaktadır.

Bu sebeple;

- Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerine ait çeşitli dizin ve sözlüklerde *satın*, *satun*, *satgın* kelimelerinin tek başına madde başına taşınması yanlıştır. Doğru biçimler *satın al-*, *satun al-*, *satgın al-* şekillerinde olmalıdır.
- Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerine ait çeşitli gramer ve metin incelemelerinde kelime, şekil benzerliğinden dolayı, fiilden isim yapma ekleri olan {-GIn} ya da {-(I)n} eki altında gösterilmiştir. Bu bilgiler gözden geçirilmeli ve yeni çalışmalarda düzeltilmeli ya da *satın*, *satun*, *satgın* kelimeleri ilgili maddelerden çıkarılmalıdır.

7. Kısaltmalar ve Kaynakça

Alt. Altay, **Az.** Azerbaycan, **Bşk.** Başkurt, **Çağ.** Çağatay, **Çuv.** Çuvaş, **Dob.** Dobruca, **Dol.** Dolgan, **EKıp.** Eski Kıpçak, **EOğ.** Eski Oğuz, **EUyg.** Eski Uygur, **Gag.** Gagauz, **Hak.** Hakas, **Hal.** Halaç, **Har.-Alt.** Harezmi-Altınordu, **Kmk.** Kumuk, **Kök.** Köktürk, **KrçM.** Karaçay-Malkar, **Krg.** Kırgız, **Krh.** Karahanlıca, **KrTat.** Kırım Tatar, **Kry.** Karay, **Kzk.** Kazak, **Nog.** Nogay, **Özb.** Özbek, **Tat.** Tatar, **Tel.** Teleüt, **Tkm.** Türkmen, **Ttü.** Türkiye Türkçesi, **TTüAğ.** Türkiye Türkçesi Ağızları, **Tuv.** Tuva, **Urm.** Urum, **Yak.** Yakut, **YUyg.** Yeni Uygur.

- AB Chirli, Nadejda (2005), *Ermeni Kıpçakça Dualar Kitabı. Alış Bitigi*, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi, Sota Yayınları, Haarlem, Netherlands.
- AD Özmen, Mehmet (2001), *Ahmed-i Dâ'i Divanı I (Metin-Gramer-Tıpkıbasım), II (Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- AKK Özyetgin, Melek (1996), *Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslup İncelemesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- AltN Naskali-Gürsoy, Emine - Muvaffak Duranlı (1999), *Altayca-Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- AzA Altaylı, Seyfettin (1994), *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, II. cilt, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- AzD Develi, Hayati (1983), *Azerî Türkçesi Lügati*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum.
- AzO Orucov, E. E. (1964), *Azerbaycan Dilinin İzahlı Lugeti*, IV. cilt (S-Ş), Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşriyyatı, Bakı.
- BşkZ Zeynullina, G. D. (1996), *Türkçe-Başkurtça Başkurtça-Türkçe Sözlük*, Başkurtistan Kitap Neşriyyatı, Ufa.

- BT-IX^{II} Tekin, Şinasi (1980), *Maitrisimit nom bitig. Die uigurische Übersetzung eines Werkes der buddhistischen Vaibhāsika-Schule, 2. Teil: Analytischer und rückläufiger Index*, Berliner Turfantexte VIII, Akademie Verlag, Berlin.
- BTS *Büyük Türkçe Sözlük*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts
- BT-VIII Kara, G. - P. Zieme (1977), *Die uigurischen Übersetzungen des Guruyogas 'Tiefer Weg' von Sa-skya Pandita und der Manjusrinamasamgiti*, Berliner Turfantexte VIII, Akademie Verlag, Berlin.
- BTYİ Biray, Himmet (1999), *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde İsim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- CC Grønbech, K. (1942), *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Einar Munksgaard, Kopenhagen.
- CTD Dankoff, Robert - James Kelly (1985), *Mahmūd al-Kāšgarī. Compendium of The Turkic Dialect (Dīwān Luḡāt at-Turk)*, Part III, Harvard University Press, USA.
- Çek Eckmann, János (2009), *Çağatayca El Kitabı (Çev. Günay Karaağaç)*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- ÇT Argunşah, Mustafa (2013), *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- ÇTS Nişanyan, Sevan (2010), *Sözlerin Soyağacı. Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, 5. baskı, Everest Yayınları, İstanbul.
- ÇuvB Bayram, Bülent (2007), *Çuvaş Türkçesi - Türkiye Türkçesi Sözlük*, Tablet Yayınları, Konya.
- DAK Tryjarski, Edward (1972), *Dictionnaire Armeno-Kiptchak*, Tome I, Fascicule P-Z, Zakład Orientalistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.
- DALU Altoi, Noorullah (2007), *Dictionary of the Uzbek Language of Afghanistan*, Global Partners.
- DbTS Komisyon (1949) *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DH Bice, Hayati (2009), *Hoca Ahmed Yesevi. Divân-ı Hikmet*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- DKTS Karahan, Saim Osman (2011), *Dobruca Kırım Tatar Ağzı Sözlüğü (1-2-3)*, Köstence, Romanya.
- DLT-D *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini* (1972), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DLT-E Atalay, Besim (1999), *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini 'Endeks'*, Cilt IV, 4. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DLT-K Erdi, Seçkin - Serap Tuğba Yurteser (2005), *Divânü Lûgâti't-Türk. Kâşgarlı Mahmūd*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Dmo Gökdağ, Bilgehan Atsız – Seyfullah Türkmen (2004), *İshak Bin Murad. Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lugati't-Türkiyye. Eski Oğuzca Sözlük-Gramer Arası Bir Eser*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Dmt Toparlı, Recep (2003), *Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DS Derleme Sözlüğü
- DTS Nadelyayev, V. M. - D. M. Nasilov - E. R. Tenişev - A. M. Şçerbak (1969), *Drevnetyurskiy Slovar*, Akademiya Nauk SSSR İnstitut Yazıkonzaniya, Leningrad.
- DW Stachowski, Marek (1993), *Dolganischer Wortschatz*, Copyright by Eniweşyett Jagielloński, Kraków.
- Dwmt Berta, Árpád (1996), *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*,

- Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- EATE Gülsevin, Gürer (2007), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, 3. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- EATG Gülsevin, Gürer - Erdoğan Boz (2004), *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- EATH Şahin, Hatice (2009), *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Eats Kanar, Mehmet (2011), *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul.
- EDAL Starostin, S. A. - A. V. Dybo - O. A. Mudrak (2003), *An Etymological Dictionary of Altaic Languages*, Brill, Leiden.
- EDPT Clauson, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford University Press, London.
- EK Deny, Jean (1957), *L'Arméno-Coman Et Les 'Ephémérides' De Kamieniec (1604-1613)*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- ESTY Sevortyan, E. V. (1974), *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov*, Akademiya Nauk SSSR İstitut Yazıkoznaniya, Moskva
- ETG Gabain, A. von (2000), *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. Mehmet Akalın), 3. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ETS Bayat, Fuzuli - Minara Esen Aliyeva (2008), *Eski Türkçe Sözlük*, Yalın Yayıncılık, İstanbul.
- ETY Orkun, Hüseyin Namık (2011), *Eski Türk Yazıtları*, 3. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Eutg Eraslan, Kemal (2012), *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- EUTS Caferoğlu, Ahmet (1993), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 3. baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- FahHŞ Flemming, Barbara (1974), *Fahrıs Husrev u Şırın. Eine Türkische Dichtung von 1367*, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden.
- FFA Adamović, Milan (2009), *Floransalı Filippo Agenti'nin Notlarına Göre (1533) 16. Yüzyıl Türkçesi* (Çev. Aziz Merhan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- FN-I Tepeli, Yusuf (2002), *Derviş Muhammed Yemîni. Fazilet-Nâme, I (Giriş-İnceleme-Metin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- FN-II Tepeli, Yusuf (2002), *Derviş Muhammed Yemîni. Fazilet-Nâme, II (Grammatikal Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- GagB Baskakov, N. A. (1991), *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü* (Çev. İsmail Kaynak - A.Mecit Doğru), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- GrTS Korkmaz, Zeynep (2003), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- GTS *Güncel Türkçe Sözlük*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts
- GulB Bodrogligeti, A. (1969), *A Fourteenth Century Turcic Translation of Sa'di's Gulistan. Sayf-ı Sarayı's Gulistan bi't-Turki*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GulÖ Özkan, Mustafa (1993), *Mahmûd b. Kâdî-i Manyâs. Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- HakA Arıkoğlu, Ekrem (2005), *Örnekli Hakasça Türkçe Sözlük*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- HN Ayan, Hüseyin (1979), *Şeyhoğlu Mustafa. Hurşid-Nâme (Hurşid ü Feraşâd). İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

- HTG Hacıeminoğlu, Necmettin (1997), *Harezmi Türkçesi ve Grameri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- İM Toparlı, Recep (1992), *İrşâdü'l-Mülük ve's-Selâtin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- İsM Yüksel, Hasan - H. İbrahim Delice - İ. Hakkı Aksoyak (1996), *Eski Anadolu Türkçesine İlişkin Bir Metin, İslami'nin Mesnevisi*, Sivas.
- KarM Mansuroğlu, Mecdut (1998), 'Karahanlıca', *Tarihî Türk Şiveleri* (Çev. M. Akalın), 3. baskı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- KB-D Arat, Reşit Rahmeti (1979), *Kutadgu Bilig III İndeks* (Haz. Kemal Eraslan - Osman F. Sertkaya - Nuri Yüce), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- KBLS Nemeth, Gyula (1990), *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü* (Çev. Kemal Aytaç), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KB-M Arat, Reşit Rahmeti (2007), *Kutadgu Bilig I Metin*, 5. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KBN Tokatlı, Ümit (1996), *Pir Mehmed bin Evrenos bin Nûreddin Za'ifi. Kitâb-ı Bostân-ı Naşayih*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- KBS Gülensoy, Tuncer (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KD Ersoylu, Halil (1996), *Kız Destanı (Hazâ Hikâyet-i Kız ma'a Cühüd)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KE Ata, Aysu (1997), *Nâşirü'd-din Bin Burhânü'd-Din Rabgûzi. Kışâşü'l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları) II Dizin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KEf Eminoğlu, Emin (2011), *Abbâs ibni Hamza es-Sabrânî. Kitâbü'l-Ef'âl - Kıpçakça Satır Arası Sözlük-*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KG Akkuş, Muzaffer (1995), *Kitab-ı Gunya*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KGT Yavuz, Orhan (2002), *Kansu Gavri'nin Türkçe Divanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya.
- KHK Argunşah, Mustafa - Gülden Sağol Yüksekaya - Özcan Tabaklar (2010), *Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Kİ Caferoğlu, Ahmet (1931), *Abû Hayyân. Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*, Evkâf Matbaası, İstanbul.
- KK Toparlı, Recep - M. Sadi Çögenli - Nevzat H. Yanık (1999), *El-Kavâninü'l-Küllîyye li-Zabtî'l-Lügati't-Türkiyye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KmkP Pekacar, Çetin (2011), *Kumuk Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KMTS Tavkul, Ufuk (2000), *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KOTS Kartallıoğlu, Yavuz (2011), *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KPN Garkavets, Aleksandr (2010), *Kıpçakskoye Pismennoye Naslediye Kıpçakskiy Slovar*, Bawr-Kasean, Almatı.
- KrgA Akmataliyev, A. vd. (2010), *Kırgız Tilinin Sözdüğü*, II. cilt, Avrasya Press, Bişkek.
- KrgAI Aksu, Nurettin - Ayfer Işık (1997), *Türkiye Türkçösü Kırgız Türkçösü Sözdüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- KrgM Mukambayev, Ceembay (2009), *Kırgız Tilinin Diyalektolojikalık Sözdüğü*, Kırgız Cumhuriyeti Milli Bilimler Akademisi, Bişkek.

- KrgY Yudahin, K. K. (1998), *Kırgız Sözlüğü* (Çev. Abdullah Taymas), 4. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KrTatÇ Çeneli, İlhan (1997), *Kırım Tatarcasında Yapım Ekleri* (Çev. Mustafa Argunşah), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KrTatU Useynov, Seyran Memetoviç (2008), *Krımskotatarsko-Russko-Ukrainskiy Slovar'*, Tezis, Simferopol.
- KrTatY Yüksel, Zühâl (2005), *Kırım Tatar Türkçesi Grameri. Ses ve Şekil Bilgisi*, Semih Eğitim Kültür Yayınları, Ankara.
- KryÇ Çulha, Tülay (2006), *Karaycanın Kısa Sözcükleri. Karayca-Türkçe Kısa Sözlük*, Dil ve Edebiyat Dizisi:6, İstanbul.
- KryK Kowalski, Tadeusz (1996), *Karayim Lehçesi Sözlüğü*, (Çev. Kemal Aytaç), Engin Yayınevi, Ankara.
- KryT. Kocaoğlu, Timur (2006), *Karay. The Trakai Dialect*, Lincom Europa, München.
- KT Şemseddin Sami (2010), *Kamus-ı Türki* (Haz. Paşa Yavuzarslan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KTfB Borovkov, A. K. (2002), *Orta Asya'da Bulunan Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı (XII.-XIII. Yüzyıllar)* (Çev. Halil İbrahim Usta - Ebülfez Amanoğlu), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KTGG Güner, Galip (2013), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- KTGK Karamalıoğlu, Ali Fehmi (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KTrA Ata, Aysu (2004), *Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KTrE Eckmann, János (1976), *Middle Turkic Glosses of The Rylands Interlinear Koran Translation*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KTrT Topaloğlu, Ahmet (1978), *Muhammed Bin Hamza. XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi*, II. Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- KTS Toparlı, Recep - Hanifi Vural - Recep Karaatlı (2007), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, 2. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KTSE Üşenmez, Emek (2010), *Karahanlı Türkçesinin Sözlüğü*, Doğu Kitabevi, İstanbul.
- KTSS Ünlü, Suat (2012), *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- KTYE Gülsevin, Güler - Selma Gülsevin (1993), *(Kâmus-ı Türki'ye Göre) Türkçede Yapım Ekleri ve Kullanılışları I. Fiilden İsim Yapma Ekleri*, Malatya.
- KW Kakuk, Zsuzsa - Imre Baskı (1999), *Kasantatarisches Wörterverzeichnis Aufgrund der Sammlung von Ignás Kúnos*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KY Karahan, Leyla (1994), *Erzurumlu Darîr. Kıssa-i Yûsuf. Yûsufu Züleyhâ*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KzkH Oraltay, Hasan - Nuri Yüce - Saadet Pınar (1984), *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KzkK Koç, Kenan - Ayabek Bayniyazov - Vehpi Başkapan (2003), *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KzkZ İsmail, Zeyneş (?), *Türkçe Kazakça Sözlük*, Ankara.
- LL Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi (1999), *Lehçetü'l-Lügat* (Haz. H. Ahmet Kırkkılıç), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- LO Ahmet Vefik Paşa (2000), *Lehce-i Osmânî* (Haz. Recep Toparlı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Mayt Tekin, Şinasi (1960), *Uygurca Metinler II. Maytrisimit. Burkancıların Mehdisi Maitreya ile Buluşma. Uygurca İptidai Bir Dram*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- ML Heyet, Cevat (2003), İki Dilin Karşılaştırılması (Mukayesetü'l-Lügateyn) (Çev. Mürsel Öztürk), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- MN Canpolat, Mustafa (1982), 'Ömer Bin Mezîd. Mecmû'atü'n-Nezâ'ir, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- MW Brockelmann, Carl (1928), *Mitteltürkischer Wortschatz nach Mahmud al-Kasgaris Divan Lugat At-Turk*, Bibliotheca Orientalis Hungarica, Budapest.
- NF Eckmann, János (1995), *Nehcü'l-Ferâdis. Uşmağlarınġ Açuq Yolu. I Metin II Tıpkıbasım* (Haz. Semih Tezcan - Hamza Zülfikar), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- NF-D Ata, Aysu (1998), *Nehcü'l-Ferâdis. Uşmağlarınġ Açuq Yolu. III Dizin-Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- NH Bilgin, Azmi (1996), *Nazmü'l-Hilâfiyyat Tercümesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- NRS Baskakova, N. A. (1963), *Nogaysko-Russkiy Slovar'*, Karaçayev-Çerkesskiy Nauçno-İssledovatel'skiy İnstitut Yazıka, Literaturı i İstorii, Moskva.
- NSÇT Kaçalın, Mustafa S. (2011), *Niyâzi. Nevâyi'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar. El-Luğâtu'n-Nevä'iyye ve'l-İvtişhâdâtu'l-Cağâtâ'iyye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- OB Tekin, Şinasi (1974), *1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde Olğa-bolğa Sorunu*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1973 – 1974: 59-157.
- OsTS Parlatır, İsmail (2009), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları, Ankara.
- OTS Bayat, Fuzuli (2008), *Orta Türkçe Sözlük*, Yalın Yayıncılık, İstanbul.
- Otwf Erdal, Marcel (1991), *Old Turkic Word Formation. A Functional Approach to the Lexicon. I-II*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- ÖTS Komisyon (1995), *Örnekleriyle Türkçe Sözlük, I A-E*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖzbH Yıldırım, Hüseyin (2009), *Özbek Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ÖzbÖ Öztürk, Rıdvan (2005), *Özbek Türkçesi El Kitabı, Çizgi Kitabevi*, Konya.
- ÖzbT Tuhliyev, N. (2007), *Özbek Tiliniġ İzâhli Lugâti, III. cilt, Uzbekstân Respublikâsi Fânlâr Akademiyasi Alişer Nāvâyi Nâmidâġi Til vâ Âdâbiyât İnstituti*, Tâşkent.
- ÖzbY Yaman, Ertuğrul - Nizamiddin Mahmud (1998), *Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- RabQA Boeschoten, H.E. - M. Vandamme - S.Tezcan (1995), *Al-Rabghüzî. The Stories of The Prophets. Qışaş al-Anbiyâ'. An Eastern Turkish Version, Vol.I*, E.J. Brill, Leiden-New York- Köln.
- RC Kutlar, Fatma Sabiha (2005), *Klâsik Dönem Metinlerinde Değerli Taşlar ve Risâle-i Cevâhir-nâme*, Öncü Kitap, Ankara.
- RTK Kestelli, Raif Necdet (2004), *Resimli Türkçe Kamus* (Haz. Recep Toparlı - Belgin Tezcan Aksu - Canan Selvi Kanoğlu - Seyfullah Türkmen), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- SAK Zajaczkowski, Annaniasz (1954), *Słownik Arabsko-Kipzacki z okresu Państwa Mameluckiego Bułgat al-Muštâq fî luğat at-Turk wa-l-qifzâq. Część II. Verba*,

- Polska Akademia Nauk Komitet Orientalistyczny, Warszawa.
- Sang Clauson, Sir Gerard (1960), *Sanglax. A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdī Xān*, Elias John Wilkinson Gibb Publishing, London.
- SatFkhK Karasoy, Yakup (2004), *Satıraltı Tercümelı Bir Fıkıh Kitabı (İnceleme-Dizin-Tıpkıbasım)*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya.
- SH Demir, Necati (2005), *Abdülaziz Bin Mahmûd el-İsfahanî. Sıfâtı'l-Haremeyn*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- SMAI Doerfer, Gerhard - Wolfram Hesch (1989), *Südoghuische Materialien aus Afghanistan und Iran*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- SN Dilçin, Cem (1991), *Mes'ûd Bin Aḥmed. Süheyl ü Nev-bahâr (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- ŞH Karasoy, Yakup (1998), *Şıban Han Dıvânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ŞŞÇ Kültürel, Zühâl - Latif Beyreli (1999), Şerîfi. Şehnâme Çevirisi, 4. Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ŞT Kargı Ölmez, Zuhâl (1996), *Ebulgazi Bahadır Han. Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 3, Simurg Yayınları, Ankara.
- T.Az Kartalılıoğlu, Yavuz - Hüseyin Yıldırım (2007), 'Azerbaycan Türkçesi', *Türk Lehçeleri Grameri* (Ed. Ahmet Bican Ercilasun), Akçağ Yayınları, Ankara: 171-230.
- T.KT Yüksel, Zühâl (2007), 'Kırım-Tatar Türkçesi', *Türk Lehçeleri Grameri* (Ed. Ahmet Bican Ercilasun), Akçağ Yayınları, Ankara: 811-882.
- T.Öz Öztürk, Rıdvan (2007), 'Özbek Türkçesi', *Türk Lehçeleri Grameri* (Ed. Ahmet Bican Ercilasun), Akçağ Yayınları, Ankara: 291-354.
- TarS Tarama Sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_tarama&view=tarama
- TatÖ Öner, Mustafa (2009), *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TatR Kerim Altay - Leyla Kerim (1996), *Dicționar Tatar Turc Român - Tatarca Türkçe Romence Sözlük - Tatarca Türkçe Romence Sözlük*, Editura Kriterion.
- TatT Ganiyev, Fuat - Rifkat Ahmet'yanov - Halil Açıkgoz (1997), *Tatarca-Türkçe Sözlük*, İnsan Yayınevi, Kazan-Moskova.
- TDBD Deny, Jean (2012), *Türk Dil Bilgisi. Modern Türk Dil Bilgisi Çalışmalarının Kapsamlı İlk Örneği*, Kalcı Yayınları, İstanbul.
- TDBK Karaağaç, Günay (2012), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TelR Ryumina-Sırkaşeva, L.T. - N.A. Kuçığaşeva (2000), *Teleüt Ağzı Sözlüğü (Çev. Şükrü Halûk Akalın - Çaştegin Turgunbayev)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TGB Banguoğlu, Tahsin (2004), *Türkçenin Grameri*, 7. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TkmH Hamzayev, M. Ya. vd. (1962), *Türkmen Dilinin Sözlüğü*, Türkmenistan SSR İlimler Akademiyasının Neşiriyatı, Aşgabat.
- TkmT Tekin, Talat - Mehmet Ölmez - Emine Ceylan - Zuhâl Ölmez - Süer Eker (1995), *Türkmençe Türkçe Sözlük*, Simurg Yayınları, Ankara.
- TL Hüseyin Kâzım Kadri (1943), *Türk Lügati. Türk Dillerinin İştikakı ve Edebî Lügatleri*, 3. cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul.

- TM Argunşah, Mustafa (1999), *Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî. Tuhfe-i Murâdî (İnceleme-Metin-Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TS Akalın, Şükrü Halûk vd. (2010), *Türkçe Sözlük*, 11. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TSD Paçacıoğlu, Burhan (2006), *VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Ankara.
- Ttam Toparlı, Recep - M. Sadi Çögenli - Nevzat H. Yanık (2000), *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türki ve Acemî ve Mugalî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TTAS *Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas
- TTG Korkmaz, Zeynep (2007), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TuvA Arıkoğlu, Ekrem - Klara Kuular (2003), *Tuva Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TuvÖ Ölmez, Mehmet (2007), *Tuwinischer Wortschatz mit alttürkischen und mongolischen Parallelen. Tuvacanın Sözcükleri. Eski Türkçe ve Moğolca Denklemlerle*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- U-IV Müller, F.W.K - A. v. Gabain (1931), *Uigurica -IV*, Gesamtsitzung v. 30.Juli 1931 - Mitteilung der phil.-hist. Klasse v.3.Februar 1927: 675-727.
- UrmG Garkavets', Aleksandr (2000), *Urums'kiy Slovník*, Bawr, Alma-Ata.
- VEWT Räsänen, Martti (1969), *Versuch Eines Etymologischen Wörterbuches Der Türksprachen*, Lexica Societatis Fenno-Ugricae, Helsinki.
- WC Doerfer, Gerhard – Semih Tezcan (1980), *Wörterbuch Des Chaladsch (Dialekt von Charrab)*, Bibliotheca Orientalis Hungarica XXVI, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- XVII-S Tulum, Mertol (2011), *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- YakV Vasiliev, Yuriy (1995), *Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- YTL Toven, Mehmet Bahaettin (2004), *Yeni Türkçe Lügat* (Haz. Abdülkadir Hayber), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- YUygn Necipoviç Necip, Emir (1995), *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Çev. İklil Kurban), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- YZH Cin, Ali (2012), İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya.
- ZD Tezcan, Semih (1998), *Bir Ziyâfet Defteri*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 25, Simurg Yayınları, İstanbul.
- ZT Kara, Funda (2011), *Zebân-ı Türkî (Kélür-nâme) İnceleme-Metin-Dizin*, Fenomen Yayınları, Erzurum.